

stavio na duhovno-intelektualni aspekt bugarske povijesti. Više od vojne i političke povijesti, Radića zanimaju povijest bugarske crkve, povijest školstva, sveučilišta, kulturnih institucija, kao i razvoj književnosti. Kroz pregled ovih aspekata povijesti proteže se ideja "nacionalne znanosti", naslijeđena od Franje Račkoga i Tomáša G. Masaryka, koja je, prema njegovu stavu, najjače oružje u borbi za očuvanje jednog naroda i stvaranje samostalne države. Uz naglasak na ovaj aspekt bugarske povijesti, Radić je ukratko priredio odgovore na pitanja o porijeklu Bugara i njihovoj povijesti do pada pod tursku vlast. Uz gore spomenute kulturne aspekte, obrađena je i tema bugarskog nacionalnog preporoda, njegovih vođa, Travanjski ustanak, bugarska poslanstva u Europi 1876. te ratna stradanja i žrtve bugarskog naroda za oslobođenje. Radićevo pisanje zaustavlja se na 1878. godini i makar je, kako autorica ističe, imao ideju nastaviti rad i napisati noviju bugarsku povijest do 1913. godine, ta ideja nije se realizirala.

Pišući o Bugarima, ističe se jedna zanimljivost u stilu pisanja Stjepana Radića – on pokušava približiti domaćem čitatelju povijest Bugarske kroz prizmu sociopsihološkog profila bugarskog naroda. On analizira neke skupne karakterne značajke Bugara kao naroda tijekom duljeg povijesnog razdoblja, a uglavnom ih prikazuje kao "blag, miran, strpljiv, radin i gostoljubiv" narod, "željan znanja", te narod sklon realnome i konkretnome. Također često ističe duboki patriotizam Bugara, pišući o tome sa iskrenim suosjećanjem, s obzirom na tijek povijesti i dugogodišnje bivanje pod tuđom vlašću.

Autorica, zaključno ocjenjujući Radićevo knjigu, naglašava da je bez obzira na činjenicu što je hrvatskom čitateljstvu Radić ponudio dosta skraćenu verziju bugarske povijesti, ona zapravo napisana dosta točno. Također ima i nekih propusta napravljenih uslijed selektivnog pisanja uzrokovanog Radićevom ideološkom pozadinom (primjerice, veličanje seljaštva i seoske zajednice; zatim, kao ideolog nenasilja ne odobrava revoluciju kao sredstvo borbe pa u tom smislu izostavlja niz pobuna i ustanaka, nastojeći naglasiti suzdržanost i miroljublje Bugara, itd.). Ipak, zaključuje autorica, radi se o djelu koje je pisano s iskrenom simpatijom prema bugarskom narodu, imajući za svrhu upoznati i zbližiti Hrvate sa svojim srodnom slavenskom braćom.

Knjiga je obogaćena i slikovnim priložima, a oni se odnose na autora rukopisa, Stjepana Radića – riječ je o njegovim osobnim i obiteljskim fotografijama, fotografijama sa stranačkim kolegama, diplomama, faksimilima njegovih rukopisa, fotografijama s Radićevog sprovida.

Ovim izdanjem Radićevog djela Rumjana Božilova još je jednom zadužila hrvatsku historiografiju te pokazuje da, iako je u mirovini, i dalje ulaže veliku energiju u znanstveno djelovanje. Osim toga, plodove svojeg dugogodišnjeg rada na hrvatsko-bugarskim vezama zasigurno gleda i u mlađim generacijama povjesničara koji sada nastavljaju znanstvenu suradnju dvaju instituta. Na kraju, svakako valja istaknuti da su uz bogat znanstveni doprinos Rumjane Božilove, profesionalne i prijateljske veze koje je svojim dugogodišnjim radom uspostavila, upravo ono što je u širem smislu pridonijelo boljem upoznavanju i zbliženju dvaju bliskih i srodnih naroda.

Tihana Luetić

The Oxford Dictionary of the Middle Ages, ur. Robert E. Bjork, 4 sv., Oxford University Press, Oxford 2010., 1847 str.

Oxford University Press izdao je 2010. godine djelo pod naslovom *The Oxford Dictionary of the Middle Ages*, sada neizostavan priručnik za praktički sve aspekte europske povijesti, društva, vjere i kulture u cijelom razdoblju srednjeg vijeka (od 5. do 15. stoljeća). Osim onog što se naziva civilizacijom srednjovjekovnog zapada, uključeni su i podaci o Bizantskom carstvu, islamskim dinastijama, narodima iz Azije (poput Mongola ili Avara). Naglasak je ipak stavljen na područje središnje i zapadne Europe, iz aspekata arheologije, medicine i glazbe. Unesene

su natuknice i za povijest društvenih skupina, poput povijesti žena ili djece, za sva navedena geografska područja. Što se stručne kvalitete cijelog projekta tiče, na izradi je sudjelovalo čak 800 stručnjaka iz različitih zemalja, a unosi o pojedinim pojmovima variraju od 60 do 10,000 riječi. Same natuknice obrađuju razne teme, od pojedinih artefakata (predmeta) do ljudi, gradova i uopće povijesnih cjelina i koncepata (poput feudalizma). Svi su unosi potkrijepljeni bibliografijom na kraju.

Znanstveni aparat je izrazito koristan. Prvi svezak počinje, a četvrti i posljednji završava s dvije vrste indeksa: tematskim indeksom u kojem su svi pojmovi grupirani po svom sadržaju te općim indeksom u kojem su svi pojmovi navedeni abecedno, radi bolje uporabe priručnika. Pridodano je i preko 500 ilustracija i 50 karata koje pobliže definiraju pojmove koji se predstavljaju.

Iako rječnik ima približno 1,3 milijuna riječi, svejedno ne može posve obuhvatiti toliko široku temu kao što je srednji vijek, ali je unatoč tome iznenađujuće ujednačen. Tome je pridodano nekoliko kategorija urednika. Naglasak su stavili na urednike odgovorne za geografsko područje te na urednike odgovorne za tematske cjeline, a njihova uspješna suradnja dobro se vidi iz priloženog djela. Razmotrimo li prostornu distribuciju, vidimo da su podjednako zastupljene teme iz srednjeg vijeka u Francuskoj, Engleskoj i Italiji, kao i Škotskoj, Irskoj i Walesu te Skandinaviji i manjim zemljama. Također, veće tematske cjeline obrađuju pitanja iz crkvene, kao i društvene povijesti te iz filozofije i teologije, dok je manji interes usmjeren prema temama iz latinizata i Biblije. Zanimljivo je da, pogledamo li zastupljenost tema iz srednjovjekovlja hrvatskoga povijesnog prostora, vidimo da je i ovdje priručnik izrazito koristan. Naime, obrađuju se teme poput župana (*comes*), gradova Zagreba ili Zadra, problema familijara u Ugarskom kraljevstvu te čudesa sv. Ivana Kapistrana.

Djelo je vrlo kvalitetan priručnik za istraživanje različite problematike iz razdoblja cijelog srednjovjekovlja na širokom geografskom području te je važan doprinos lakšem istraživanju pojedinih tema. Djelo je potrebno koristiti kao polazišnu točku za istraživanje, ne samo za povijesnu struku, već i za sve druge srodne humanističke discipline, posebno za istraživanje kulturne i intelektualne povijesti srednjega vijeka. Nadam se da će izdavanje ovog leksikografskog djela ukazati i hrvatskoj znanstvenoj javnosti na potrebu izrade priručnika, u čemu naša znanost još uvijek zaostaje za ostalim europskim zemljama. Ipak, da je korak unaprijed vidljiv, svjedoči i to da se nekoliko hrvatskih stručnjaka uključilo u izradu ovog djela (od Stanka Andrića, Borislava Grgina, Zdenke Janeković-Römer, Damira Karbića, Zrinke Nikolić Jakus do Mirjane Matijević-Sokol i Trpimira Vedriša). Stoga im treba čestitati na ovako korisnom djelu i prepoznavanju tendencija strane historiografije u izradi priručnika i pomagala za istraživanje prošlosti.

Sanja Miljan

Vicko Kapitanović, *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*, Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split 2012., 463 str.

Interes hrvatskih autora za sustavnijim izdavanjem priručnika iz pomoćnih povijesnih znanosti započeo je od druge polovice prošlog stoljeća. Tako je kao prvi 1952. objavljen priručnik Viktora Novaka *Latinska paleografija*. Godine 1971. još je jedan povjesničar, Stjepan Antoljak, objavio svoju knjigu pod naslovom *Pomoćne istorijske nauke*, a iste godine tiskana je i knjiga Bartola Zmajića naslovljena *Heraldika, sfragistika, genealogija*. Nedugo poslije pojavio se i priručnik vrsnog paleografa Jakova Stipišića, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, koji po svojoj vrsnoći ne zaostaje za sličnim europskim izdanjima. Svoj doprinos u izdavanju priručnika koji će poslužiti povjesničarima u njihovoj obradi povijesnih izvora dao je 2005. i Franjo Šanjek objavivši priručnik *Latinska paleografija i diplomatika*. Najnoviji prilog u istraživanju tog